

Postmodern Edebiyat Kuramı Açısından Lâle Müldür'ün “Divanü Lûgat-it-Türk” Şiiri

Caner SOLAK

Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul

*Sorumlu Yazar
canersolak86@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmada, 1980 sonrası Türk Edebiyatının önemli şairlerinden Lale Müldür'ün “Divanü Lûgat-it-Türk” adlı şiiri bir postmodern anlatı olarak kabul edilecek ve şiir postmodern yazın kuramları ışığında incelenecektir. Kaşgarlı Mahmud'un aynı adlı eseri ile Müldür'ün şiiri arasındaki bağlar postmodern estetiğin metinlerarasılık, üstkurmaca, çoğulculuk, oyun, ontoloji gibi unsurları aracılığıyla ortaya çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lale Müldür, Divanü Lûgat-it-Türk, Kaşgarlı Mahmud, Postmodernizm

ABSTRACT

In this study, the major poets of Turkish literature after 1980, Lale Müldür's poem “Divanü Lûgat-it-Türk” will be accepted at the poem as a postmodern narrative and poetry will be examined in the light of postmodern literary theory. The links between the work of the same name with the poetry of Kaşgarlı Mahmud Müldür's poem, will disclose elements of postmodern esthetic such as intertextuality, metafiction, pluralism, play, ontology.

Key Words: Lale Müldür, Divanü Lûgat-it-Türk, Kaşgarlı Mahmud, Postmodernism

YÖNTEM

“Postmodernizm, Aydınlanma ethosu üzerine inşa edilmiş modernliğe ve ona dair olan her şeye... yönelik bir karşı girişim olarak değerlendirilebilir”(Çağan 2008: 129). Post önk eki “-den kaynaklanan” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Postmodernizmi anlayabilmek için öncelikle modernlik, modernizm ve modernleştirme kavramlarına bakmamız gerekir.

Hasan Bülent Kahraman, “modernliğin bir durum olduğunu” söyler. Onun, “herhangi bir coğrafyada yaşanan görece bir durum” olduğunu belirtir. Modernlik, başlangıçta (Aydınlanma Döneminde) kendisini geçmişle etkileşime sokarak üretmiştir. Avrupa Sanatının gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan modernlik durumu yaşanan kültürel gelişmelerin din ve metafizikle ifade edilemeyeceği bir noktaya ulaşmasıyla kendine aktarıcı olarak bilim, ahlak ve sanatı seçer. Modernliğin bu açılımı onu zaman içinde bir ideoloji haline getirmiş ve modernizm kavramını doğurmuştur. Otorite haline gelen Modernizmin sanatın yanı sıra topluma da bir baskı uygulaması, modernizmi bir ideoloji olarak benimsemiş elitin Fransız Devrimi ile iktidara gelişiyle olmuştur. “Akıl egemenliğini kurma ve onun belirleyici gücünün sınırlarını alabildiğine genişletme çabası olarak modernizm, temel ereklarını toplumsal dönüştürüm olarak saptadıktan sonra günlük yaşamın estetizasyonuna da, öteki atılımlar düzeyinde önem vermeye başlamıştır.” Günlük yaşamın estetizasyonu yapılırken yalnızca kentsel alanda kalınmayıp, bireysel alanda birömekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu estetizasyonu yaparken

temel arac ise” baskı ve dışlayıcılık” olmuştur. Modernleştirme ise erkin “ikili karşıtlıkların birisinden yana tavır takı(nıp)” ötekini dışlaması ile gerçekleşecektir(Kahraman1997: 46-57).

Modernizmin baskıcı, kontrolcü ve birömekleştirici yüzü bilim, ahlak ve sanat kanalıyla yaşamın her alanına yayılmış ve Auschwitz'e kadar da varlığını sürdürmüştür. Auschwitz için“ ‘karanlığı ve aydınlığı, barışı ve savaşı, sevgiyi ve nefreti aynı güçte birleştirmek istediği için acımasızca bütün ayrımları yok (eden), ürkütücü bir teklige ulaşmak zorunda kalmış; hep benzerden ve ayından yola çıkmış; her şeyi genel bir bütünde toplamak istemiş [...] (ve) üstelik (kendisi) dışında bir felsefe olamayacağını, çünkü felsefenin yalnızca Batı'da akıl ve tanrı gibi genel kavramlardan türetildiğini düşünmüş olan batı felsefesinin, onun benmerkezci ve tekilci usçuluğunun örtük karanlığını vahşetle belgeleyen bir paradigmadır”(Aktaran Kızıler 2006: 112) diyebiliriz. Auschwitz “toplama kampı paradigmasından sonra kesin olan bir şey varsa, o da yaşamın artık ‘normal’ akışının dışına çıktığı, dünyanın tümüyle nihilizmin, belirsizliğin, kaosun ve parçalanmışlığın yörüngesine girmiş olduğudur”(Kızıler 2006: 112). İnsanoğlunun yarattığı tüm değerlerin geçirdiği bu kaos, dünyanın geçirdiği hızlı değişimlerle birlikte (bilgisayar teknolojisi, salt tüketim kültürüne geçiş, uzaya çıkılması, atomun parçalanması, küreselleşme, fordizmin dönüşümü, felsefi paradigmalardan değişmesi gibi) modern projenin terk edilmesini ve postmodern çağın başlamasını gerekli kılmıştır. Postmodernist düşüncenin temel özellikleri için: “batı felsefesinin yapı taşları olan hakikat, nesnellik, evrensellik, nedensellik ve kartezyen özne kavramlarını

alaşağı ederek bunların hepsinin yanılısına olduğunu savunması; bu yanılısaların tekil bakış açısı yerine farklı yorumları getiren perspektivizmi ve dizge karşıtılığı; erk istenciyle bilgi ve hakikat istenci bağlarını göstermesi; bedeni ve yaşamsal dürtülerini onaylanması; dili ve yaratıcılığı ön plana çıkarması; özneyi dilin ve düşüncenin ürünü olarak ele alması; bengi dönüş öğretisiyle çizgiselci ve gelecekçi tarihe karşı şimdi'yi başat kılması şeklinde(dır)...”(Kızıler 2006:127). diyebiliriz. Modernizmin bilgikuramlarına bir tepki olarak gelişen postmodernist düşüncenin edebi eserler üzerinde de belli etkileri olmuştur.

Hakikat kavramının yerinden edildiği bir dünyada, yazarlarda tüm bu düşünsel etkinliklere eserleri ile katılırlar. Edebi eser ifadesinin yerini içinde edebi olma şartı bulundurmeyen “metin” kelimesi alır. Metin kavramı ile hem edebiyatın sınırları genişletilmekte hem de edebi eserler üzerindeki yazar, eleştirmen ve okuyucu baskısı zayıflatılmaktadır. Yalnızca kendi için, kendi dışında hiçbir gerçekliğe inanmayan ve gönderme yapmayan metinler oluşturulur. Edebi eserlerin temel öğeleri olan; zaman, mekân, konu, kahramanlar ve anlatı kişisi başlıkları eski önemlerini kaybederler, dönüşürler ya da aralarında takas edilirler. Edebi türler arasındaki kesin ayrımlar ortadan kaldırılmaya çalışılır. Anlam değil anlamlar olduğu, yazmadan ziyade okumanın önemli olduğu vurgulanır. Metinlerarasılık, üstkurmaca, çoğulculuk, oyun, ontoloji, parodi, pastiş, kolaj postmodern edebiyat kuramının başlıca öğeleri arasındadır.

GİRİŞ

Divan-ü Lûgat-it-Türk adlı şiir, Lâle Müldür'ün aynı ismi taşıyan kitabının da ilk şiiridir. Yaklaşık 800 mısradan oluşan bu uzun şiir¹ ile Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ü Lûgat-it-Türk² adlı kitabı arasında pek çok metinlerarası ilişki bulunmaktadır. İki eser arasında isimleri üzerinden başlayan ilişki, Müldür'ün alt metni olan Kaşgarlı'nın yapıtından yaptığı alıntılar ile devam eder.

Müldür'ün şiiri, Orta Asya bozkırlarında, geçmiş zamanda geçen bir aşk hikâyesi üzerine kurulmuştur. Kadın ve erkeğin aşkları, tüm yaşanan olaylara hâkim bir anlatıcı tarafından aktarılır. Şiirde zaman, mekân ve kişiler belli olmakla birlikte sık sık değiştikleri/dönüştikleri görülür. Şair adeta Orta Asya Türk tarihi içerisinde bir yolculuğa çıkmış gibidir. Şair, Türklerin Şamanist geleneklerinden, İslamiyet'i kabullerine, Çin'le mücadelelerinden, Moğollara, Hazarlara, Orhun Yazıtlarının keşfine ve içeriklerine kadar geniş bir dönem ve konu aralığında serbestçe gezinir. Bu sırada modern çağın kadın-erkek ilişkilerinin bozkır kültüründekiler ile karşılaştırıldığı görülür. Orta Asya bozkırlarında, Türk tarihinin derinliklerinde gezinen şair, aynı zamanda modern kadın-erkek ilişkilerine alternatif aşklar arar.

Bilhassa şiirin ilk bölümünde yoğun bir şekilde Eski Türkçe kelimeler kullanılır. “Erküz, göklem, yaşartgan, çayılab, sap-sarıg, karaçilenti, ulugladı, sağrak, tamçurdu,

yalvaç, kölige, andaç” gibi kelimeler aracılığı ile yazar, okuyucuyu anlattığı tarihi olayların atmosferine sokar (Müldür 2005: 399-408). Bu tarz farklı/yabancı kelimelere yer verme ve farklı dil kullanımları Müldür'ün genel şiir anlayışı içerisinde sıklıkla görülür.³ Müldür “ben bir kaçış çizgisi yaratmak, dilin içinde kanunsuzluk yaratmak için kullandım yabancı sözcükler(i)” demektedir(Müldür 2006: 146).

“Rosenau, postmodernistlerin, modernitenin hemen bütün söylemlerini olduğu gibi, dil kullanımlarını da kabul etmediklerini mekanik dil anlayışının yerine daha kışkırtıcı, daha merak uyandırıcı bir üslup kullanmayı tercih ettiklerini söyler. Bununla postmodernistler okuyucuyu şok etmek, sarsmak, ürkütme ve tedirgin etmek gibi bir amaç güderek modernin alışık havasından çıkmaya çalışırlar.”(Emre 2004: 105,106)

Bu şiirde farklı olan, Müldür'ün “öteki dile”, yabancı sözcükler yardımıyla değil Eski Türkçe kelimeler aracılığı ile gitmeye çalışmasıdır. Müldür'ün şiirinde kullandığı Eski Türkçe kelimeler, atasözleri ve Orta Asya Türk toplumuna ait kültürel bilgiler okuyucuda yabancılık hissi yaratmakla beraber rahatsız etmez. Şair, ilişkiye geçtiği kültür ve metinler ile sıkı bir bağ kurup onları şiirine başarıyla eklemlediği için şiire eklenen öğeler şiirin bütününde anlatılmak isteneni desteklemeye yararlar. “Bu bağıntılar bize şunu göstermektedir ki şair bu metinlere nüfuz etmiş ve yer yer simgesel olarak, yer yer de doğrudan alıntılar yoluyla bu metinleri geniş kapsamlı çağrışımlarıyla birlikte şiirine yedirmeyi bilmiştir” Baki Asiltürk'ün Müldür'ün şiirinin kutsal metinlerle ilişkisi konusunda söylediklerini bu şiirin Eski Türk metinleriyle ilişkisi açısından da söyleyebiliriz(Asiltürk 2011: 289).

Müldür'ün şiirinin bir diğer önemli ayağı olan mistisizme de Eski Türk kültürü -özellikle Şamanizm- üzerinden ulaşıldığını görürüz.

1.Divan-ü Lûgat-it-Türk'te Metinlerarası Öğeler

“Bir metnin doğrudan ya da dolaylı olarak, açıkça veya örtülü biçimde başka metin ya da metinlerle bağlantılı olması halinde metinlerarası ilişki doğar”(Gökalp Alpaslan 2006: 129). Güneş altında söylenmemiş hiçbir söz yok ise hiçbir yazımsal girişim de tamamen özgün olamayacaktır.

Bu düşünceden yola çıkan Postmodern edebiyatçılar kendilerinden önce yazılmış olan metinleri ve metin kavramının içine giren diğer her şeyi metinlerarasılık bağlamında eserlerinde kullanırlar. Lale Müldür'ün şiiri alt metni olan Kaşgarlı'nın eseri ile alıntı ve gönderme yollarıyla metinlerarası ilişkiler kurar.

1.1. Gönderme

Bir metinler arası ilişki biçimidir. “...bir eserin ya da yazarın adını anmakla yetinmek, böylece okuru o esere yönlendirmektir”(Gökalp Alpaslan 2007: 17).

Müldür, kitabının adı ile Kaşgarlı Mahmut'un eserine gönderme de bulunmuştur. Böylece okuyucu, bu açık gönderme ile okuyacağı şiirin konusu, içeriği ve içerisindeki eski Türkçe kelimelerin kaynağı konusunda önceden fikir sahibi olur.

¹ İki eser arasında hacim bakımından da bir benzerlik bulmak mümkündür. Bu şiir Müldür'ün tek başlık altında aynı temayı işleyen en uzun şiiridir.

² Bundan sonra karışıklık olmaması için Lale Müldür'ün Divan-ü Lûgat-it-Türk adlı şiiri DLT(2) şeklinde, Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ü Lûgat-it-Türk adlı kitabı ise DLT(1) şeklinde gösterilecektir.

³ Lale Müldür'ün poetik görüşlerinin kendi yazılarından yola çıkarak ortaya konduğu bir çalışma için bkz: Babacan, Mahmut(2009) “Lale Müldür'e göre şiir ve şair...” Lale Müldür Şiiri ve Ultra-Zone'da Ultrason, İstanbul: İkaros Yay.

1.2. Alıntı

Bir metinlerarası ilişki biçimidir. "...bir yazarın bir başka yazarın eserinden kısa ya da uzun bir parçayı kaynağını açıkça belirterek, olduğu gibi kendi metnine aktarmasıdır. Yazarın alıntı yaparken beklentisi, alıntı aracılığıyla kendi metninin duygu, düşünce ya da okurda yaratacağı etki bakımından desteklenmesi, güçlenmesidir"(Gökalp Alpaslan 2007: 17)

Lale Müldür DLT(2) adlı şiirinde Kaşgarlı Mahmut'un DLT(1)'inden pek çok alıntı yapar. Şiirinde eski Türkçe kelimelere, atasözlerine ve DLT(1)'den şiirlere yer verir. Müldür, DLT(1)'den alıntı yaptığı şiirlerin günümüz Türkçesine çevirilerini de kullanır:

"Gördün neden kaçmadın?

Yamar suyunu geçmedin?

Malını saçmadın?

Seni Sırtlan Yesin."(Müldür 2005: 411) şeklinde DLT(2)'de geçen şiir, Talat Tekin DLT(1)'den yaptığı çeviri ile aynıdır, dörtlüğün anlamı ise: "Savaşçı kurtulmalık vermediği için ölen düşmanına seslenmektedir. Burada öldürülen düşmana karşı duyulan acıma dikkati çek(mektedir). Hasını öldüren savaşçı, en başta onun kendisini görüp üzerine gelmemiş olmasını, Yamar ırmağının ötesine geçip canını kurtarmış olmasını, bunları yapmayı yenildikten sonra da hiç değilse cömert davranarak kurtulmalık vermiş olmasını ve böylece canını kurtarmış olmasını dilemektedir. Öldürülen düşman Yamar ırmağının ötesinden olduğuna göre Müslüman olmayan Türk veya Tatarlardan biri olmalıdır."(Tekin 1989: 46)

Müldür, DLT(1)'in Türkiye Türkçesine çevrilmiş halinden yaptığı bir başka alıntıda ise bazı değişiklikler yapar:

"Nereye gittin ey oğul?

Burada, rahat ve huzur içinde idin;

Şimdi attan vazgeç;

Yapılmaması gereken bir şey yaptın"(Tekin 1989: 65)

"Oğul! Nereye gittin? Sen burada rahat, ilintisizdin. attan vazgeç yapacağını yaptın." (Müldür 2005: 410) DLT(1)'den şiirlerin Eski Türkçe olarak alıntılı oldukları da görülür:

"Kelngizleyü atkıımız

Kendler üze çıktımız

Furxan ewin yıktımız

Burxan üze sıçtıımız"(Müldür 2005: 407)

Müldür bu alıntıdan hemen sonra şiirin çevirisini de verir. Müldür, DLT(1)'in Türkiye Türkçesi çevirisinden yaptığı alıntılarını metninde tırnak işareti içerisinde göstererek metinlere hâkim olmayan okuyucuya karşı saygılı davranır.

2. Divan-ü Lûgat-it-Türk'te Postmodern Ögeler

2.1. Çoğulculuk (2008: 69)

Yıldız Ecevit çoğulculuğu "postmodern edebiyatın ana estetik ilkesi" olarak görür. Postmodern sanat farklılıklarının metinde de temsil edilmesini teşvik eder. Birbirinden bağımsız, akımları, türleri aynı metin içinde birleştirmeyi ilke edinir.

Lale Müldür'ün DLT(2) adlı metninde birbirinden bağımsız olan ansiklopedi ve şiir türlerini birleştirdiğini görürüz. "Anlamın sorunsallaştırıldığı bu çağın edebiyat sanatçısı, belli bir anlamın taşıyıcısı olan özgün dünyalar yaratmak yerine, önceki metinlere el atar..."(Ecevit 2008: 75). Lale Müldür, pek çok farklı şekilde yararlandığı kaynak metni Kaşgarlı'nın DLT(1)'i ile bu bağlamda da etkileşim halindedir. DLT(1), sözlük özelliğinin yanı sıra bir nevi Türk

folklor ve halk edebiyatı antolojisidir. DLT(1)'i bir kültür ansiklopedisi olarak okumakta mümkündür. Lale Müldür de DLT(1)'in kültür ansiklopedisi özelliğini metninin içerisinde postmodern edebiyat çerçevesinde kullanmıştır. "...Ne klasik anlayışta ne de modern anlayışta postmodernitede olduğu kadar türlerin belirsizleştiği bir süreç yoktur"(Emre 2004: 88).

Lale Müldür, metninde tarla, tarım, başak ve köylülerden bahsettikten birkaç dize sonra: "Türkler taneleri samandan ayırmak için genel olarak rüzgara karşı savurma yaparlar ve yaparları"(Müldür 2005: 399) bilgisini verir. Şiirde iki kişinin karşılıklı oturmasıyla ilgili geçen bir bölümde eski Türklerin oturma adetleriyle ilgili bilgiler verir: "karşılıklı oturdular. Türklerde oturma çeşitli töre ve terbiye şekilleri vardı.

.....
bıçak tutan bir resmi vardı. Uygurlar diz çöküyor, Göktürkler bağdaş kuruyordu.(Müldür 2005: 400,401)

Müldür'ün şiirin akışı içerisinde çeşitli -bu örneklere benzer- küçük bilgiler verdiğini, tanımlar yaptığını görürüz:

"Gök: kuşların uçtuğu ve yaşadığı hava"(Müldür 2005: 399)

al: Hanlara bayrak, atlara eyer örtüsü yapılan turuncu renkte bir kumaş..."(Müldür 2005: 412)

"Tengri bizi kutsadı'dedi adam çünkü eski Türkler yağmuru göğün gözyaşlarına benzetirlerdi"(Müldür 2005: 400)

"asılydı.şaman bir dinin uygulayıcısı değil, kendi başına hareket eden bir 'yalnız' adamdır."(Müldür 2005: 404)

DLT(1)'in yanında Türk kültürüyle ilgili başka kaynak kitaplardan da yararlanan Müldür, Bahaettin Ögel'in "Türk Mitolojisi" kitabının -Türklerin Kurttan Türeyişi ile ilgili Efsaneler- (Ögel 1998: 13-57) bölümünü aşağıdaki alıntıda kullanır:

"Türklerde en yükseğe sıçrayan kral olur. biri yaz, ötekisi kış tanrısının kızı olan iki karısı vardır. Çocuklardan ilki beyaz leyleğe dönüşür. Bir deniz tanrıçası ile düşüp kalkan Türk ataları da vardır hatta kurttan türeyenler de. Dişi geyik ve erkek kurttan türeme Moğollarda da görülür. Cengiz soyu, Börte Çino (göksel kurt) ile Go- Maral'ın (dişi geyik) evlenmesinden türer. Kurt mavi, geyik yağızdir. bozkırda efsaneler gerçek sayılırlar."(Müldür 2005: 416)⁴

DLT(2)'de bundan başka "ocağını söndürün" deyiminin menşei (Müldür 2005: 416), Hazar Türklerinin Yahudiliği kabul etmesi (s.416-417), Orhun Yazıtlarının bulunuş hikâyesi (s.417), Çin kaynaklarına göre Göktürk kavmi(s.418), Eski Türklerle göre yılların oluşumu(s.408), konuk gelince uğur gelir inancı(s.410) vb. konularında ansiklopedik bilgiler verilir.

2.2. Ontoloji

Varlık ve varoluş üzerine incelemeler yapan bir bilim dalıdır. "Ontolojinin ön plana çıkmasında öznenin ve metafiziğin ölümünün duyurusuyla bütüncül özne ve

⁴ Metinlerarasılık bağlamında da görülebilecek bu alıntılar, postmodern yazınların çoğulculuk ilkesi içinde değerlendirmemizin sebebi Lale Müldür'ün şiir türünde olan bir metnin içerisinde Eski Türk yaşayışı, adetleri ve tarihi hakkında ansiklopedik bilgiler yerleştirmesidir. Daha da önemlisi şiirin bunu Kaşgarlı'nın DLT(1)'inin tarih içerisinde yüklediği görevi fark ederek yapmış olmasıdır. DLT(1) dil, edebiyat, kültür ve sosyoloji tarihimizin en önemli bilgilerini/belgelerini toplayan bir eserdir. Müldür'de metninin içinde hem iki farklı türü kaynaştırmış hem de DLT(1)'in çağdaş bir yorumunu yapmıştır

hakikat kavramlarının kurmaca olarak değerlendirilerek çözümlenmesinin, bunların bir yanlısına, hatta yanlısının yanlısaması olduğunun düşünülmesinin ya da düşünülebilirlik kazanmasının önemli bir rolü vardır”(Kızılar 2006: 177).

Gerçek denilen “şey”in bir yanlısına olduğu, değiştirilebildiği, çarpıtılabildiği, tekrardan oluşturulabildiği bir çağda postmodern sanatçılar eserlerinde gerçek yaşam ile kurmaca dünya arasındaki çizgiyi kaldırmaya çalışmaktadırlar. Her şeyin metinselleştirildiği bir çağda yaşamında, yaşama ait bilgilerimizin de kurgusalılığı sorgulanmalıdır. Yazıldığı günden bu yana yazılış amacının ötesinde(Araplara Türkçe öğretmek) pek çok işlev kazanmış olan DLT(1), günümüzde içinde binlerce yıllık Türk tarihinin, folklorunun, kültürünün yaşadığı bir hazine haline gelmiştir. Tam da postmodern yazarların yapıtları ile ulaşmak istedikleri noktaya ulaşmış olan DLT(1)’in bir kitaptan çok daha fazlası olduğunu söylemek yanlış olmaz. Orta Asya Türk dünyasına ait elimizde ki en önemli veriler yine bir yazar tarafından kaleme alınmıştır. Önce onun kaleminden geçmiş bir gerçeklik bugünün salt gerçekliği olmuştur. Bugün ona atıf yapılmaktadır.

Lale Müldür’de DLT(2) adlı şiirinde, Kaşgarlı Mahmut’un DLT(1) adlı kitabından başlığından başlamak üzere sözcükler alarak, alıntılar yaparak yararlanır. Gerçek kabul edilen ile kurmacayı metninde birleştirir.

“Yaşamsal deneyimin kendisinin bilimkurgusal bir ıra kazandığı sibernetik çağın yazınında, gerçeklik somut dünyada değil, ‘metinlerde, kitaplarda, kavramlarda, montajda, kopyada’ aranır; gerçek ve kurmaca katmanları arasındaki ayırım, ikisinin birbirine çakıştırılması, birbirinin içine geçirilmesi ve birbirine dönüştürülmesiyle yok edilir. Postmodernist çağın metinleri; gerçeklik ve kurmaca düzlemleri arasında yarattığı gelgitlerle, gerçekliğin kurmacalığını göstermeye çalışır.”(Kızılar 2006: 177-178)

Müldür’de, günümüzde edebi değerinden ve asıl işlevinden ziyade içerdiği bilgilerle öne çıkan Kaşgarlı’nın yapıtını tekrardan kurmaca dünyanın içerisine çekmeye çalışır.

2.3. Oyun

Postmodern yazında oyun, metin- okuyucu ilişkisinin eğlence boyutunu oluşturan araçtır. “Gerçeğin belirsizleştiği, klişe kalıplarla üretilip tüketime sunulduğu bir çağın sanatçısı, kendisine sürekli yabancılaşan bir dünyayı yeniden üretmek yerine, rotayı farklı bir estetik doğrultuya kaydırmıştır; salt sanatsal yaratıcılığı, hem biçim hem de içerik/motif düzleminde odağa almış, onunla oynamaktadır”(Ecevit 2008: 99).

DLT(2)’de anlatılan ana hikâye bir kadın ile erkeğin Orta Asya topraklarında bozkır yaşamının içerisinde yaşadıkları aşktır. Ancak postmodern bir anlatı olan eserde zaman, konu, kişiler ve mekân sık sık değişir/ tekrar eski haline döner. “Postmodern anlatıların ana kişisi, bir figürden diğerine dönüşüp duran birisidir”(Ecevit 2008: 77). Biz yazarın okuyucuya vermiş olduğu iki ipucundan yararlanarak ana hikâyedeki erkeğin kim olduğunu bulmaya çalışacağız.

Kaşgarlı Mahmut’un DLT(1) adlı eseri ile yoğun metinlerarası ilişkiler içeren şiirde okuyucu sık sık eski Türkçe kelimeler, atasözleri ve şiirlerle karşılaşmaktadır. Atasözleri ve eski Türkçe kelimeler ana hikâyedeki kadın ile erkeğin konuşmaları olarak düşünüldüğünde bir noktaya

kadar anlaşılabilirlikte ancak alıntılanan şiirler, anlamsal olarak da metni pek fazla desteklemedikleri için boşlukta kalmaktadırlar.

DLT(1)’in yazarı Kaşgarlı Mahmut’un hayatını okurken metinde geçen iki coğrafi bölgenin (İla ırmağı ve Ordukent şehirlerinin) Lale Müldür’ün DLT(2)’sinde de geçtiğini fark ettik.

“Mahmut’un babası Hüseyin ve dedesi Muhammed, Kaşgar’ın kuzey-doğusunda bir kasaba olan Barsgan’lıdır. Barsgan’ın o günkü adıda *Ordukent*’tir. Mahmud’un kendisi Kaşgar’da doğmuştur. Gerçi son yıllarda yine Divanu Lûgati’t Türk’teki bazı ifadelerle dayanılarak, Mahmud’un da babası ve dedesi gibi Barsgan’da doğmuş olduğunu, bu çevrede büyüdüğünü ve çocukluğunu *İli ırmağı* kıyılarında geçirdiğini iddia eden bir görüş ortaya atılmıştır.”(Korkmaz 1995: 254)

DLT(2)’de ise kadın ve erkek İla ırmağı kenarında yaşamaktadırlar:

“buz erintilerinin İla ırmağına karıştığı günlerdi. Altay Türklerinin yıldırım tanrısı Küngürçi aşık etti onları birdenbire çarpılmış gibi.kadın keçi kılından yapma zülül takındı. adama yemin ettirdi.” (Müldür 2005: 400) Kaşgarlı Mahmud’un adının metinde tek geçtiği yer ise: “kesildi, ruhu çıktı. Kaşgarlı Mahmud der ki: ben Yağma ülkesinde işittim, “çorba getir” diyecek yerde “men keldür” derler ve şehriye çorbası getirirler. Kaşgar içinse “Ordu kend” derler, “Hanın oturduğu şehir” demektir;”

Eğer anlatıdaki erkek Kaşgarlı Mahmut ise DLT(2)’de anlatılan öykü ve yapılan alıntılar daha fazla anlam kazanacaktır. Kaşgarlı Mahmud zaten asıl metin olan DLT(1)’in yazarıdır. Lale Müldür DLT(2)’deki kadın ve erkeğin konuşmalarını ve diğer tüm eski Türkçe kelimeleri DLT(1)’den alıntılanmıştır. Anlatıdaki erkek Kaşgarlı ise dokuz yüz yıl önce bir eser kaleme almış Kaşgarlı bugün DLT(2)’de DLT(1)’in vasıtasıyla (ve onun gerçekliğiyle) bir kahraman olarak yaşamaktadır. Böylece DLT(2)’deki şiirleri söyleyeninde Kaşgarlı olduğu ortaya çıkar. Ayrıca DLT(2)’de geçen:

“sessizlik gibi şeyden soruldu. kadının beli bükük, sesi kısık oldu. o, onun günahından vazgeçti. özneler karıştı kimin konuştuğunun ne önemi vardı?”(Müldür 2005: 405) dizeleri de görüşümüzü desteklemektedir. Kadın ve erkeğin sözleri Kaşgarlı’nın DLT(1)’inden geliyorsa öznelerin karışması normaldir.

Eserde bir başka oyun unsuru ise; şiirde asıl anlatılanın bir aşk hikâyesi olmasına karşın anlatıcının Türk tarihi içerisinde adeta bir bilinç akışı tekniği içinde gezinmesi ve gezinti boyunca aktarılan bilgilerin aşk hikâyesi ile doğrudan bir ilişkilerinin kurulamaması durumudur.

Şiirin ilk sayfasında kadından, erkekten ve tarlada başak toplayan köylülerden bahsedilirken:

“büyülenmiş gibi tutkun... parslar ve turuncu şeyhler arasında yattılar. Bir sağa bir sola döndüler kızıl yoncalar ve dut yaprakları arasında. İpek... İpek Yolu... çin’den gelen ve Türklerin ülkelerinden

geçen İpek Yollarında turunç bir pagan büyüyle kayboldular”(Müldür 2005: 399) mısraları geçtikten sonra kadın ile erkeğin ilişkilerinin geçmişine ve Orta Asya Türk tarihinin önemli olaylarına değinen bir yolculuk başlar. Bu yolculuk şiirin son sayfasında: “başakçılar harman savurup başakladılar. büyülenmiş gibi tutkun...parslar ve turunci şeyhler arasında yattılar. Bir sağa bir sola döndüler kızıl yoncalar ve dut yaprakları arasında. Anahtarsız açılabilcekken kilitlenmiş kapıların ardında turunç bir pagan büyüyle kayboldular...”(Müldür 2005: 425) mısraları ile tamamlanır. ‘Pagan büyü, turunci şeyhler ve başaklar arasında yatma’ ifadeleri şiir içerisinde yalnızca en başta ve en sonda geçmektedir. Şiirin neredeyse tamamında kadın ve erkek başak tarlasında bir pagan büyü içerisinde uyumuşlar belki de rüya görmüşlerdir. Şiir içerisinde değinilen pek çok konu, gidilen pek çok mekân, olağanüstü tüm sözler ve olaylar böylece mantıklı bir izaha kavuşur.

2.4. Üstkurmaca

Postmodern yazının ontolojik özelliği ile bağlantılıdır. Metnin yazım aşaması ve yazımı da artık metnin bir unsuru olarak okuyucuya sunulur. Bilinçli olarak metnin kurmacalığını okuyucuya hatırlatacak girişimlerde bulunulur. “Kurmaccanın kurmacası demektir bu; edebiyatın kendini anlatması anlamına gelir”(Ecevit 2008: 98). Sanatçılar üstkurmaca yöntemiyle gerçek ile kurmaca arasındaki ilişkiyi sorgularlar.

Lale Müldür’ün DLT(2) adlı şiirinde anlatıcının değişim seyrini takip etmek bize metnin üstkurmaca özelliğini göstermekte yararlı olacaktır. İlk önce olayları tanı/yazar anlatıcının ağzından dinleriz:

“baharla birlikte Türklerin yaylaları yeni yeni av hayvanları ile dolardı. adam geyiği yakalamak için gizlenerek gözledi. samur bir kürk giymişti. bulut kükredi. çakal yağmuru yağdı.” (Müldür 2005: 399)

Bize bir aşk hikâyesi anlattığımızı düşündüğümüz yazar/ anlatıcı zaman zaman başka yerlere gider, başka konulara değinir:

“Çingiz Han’ın hatunları... eski Türk kağanlıklarında akınların çok uzun sürmesi nedeniyle hatunlar da kağan ile birlikte gidiyordu. Çingiz Han’ın hatunlarının ayrı otağlı arabalar içinde akına gittiklerini biliyoruz. onlar savaşta bile beraberdiler. biz uygarca, hiç nedeni yokken apansız ayrılıyor.” (Müldür 2005:401)

Kimi zamanda DLT(1) ile doğrudan iletişime geçer:

“Divanü Lûgat-it-Türk: daima yığılan bir nesne. Zamanın içinde daima yığılan bir nesne. birtakım korkulu sebepler. adam niye kadına gitmiyor?”(Müldür 2005: 412)

anlatıcıyla birlikte yazarında konuşmalarına şahit oluruz:

“Aklımda Asya’nın pagan kavimleri...”

Aklımda Katay...

Aklımda Hipnoz!”(Müldür 2005: 421)

Metinde, yazar ve okuyucunun bir arada buldukları ve anlatıcının okuyucuyla konuştuğu bir bölüm ise:

“şimdi yuvalarınızda korunaklısınız ama kalkın yüzünüzdeki peçeyi kaldırın burada tarihimizleyiz. kalkın bakın çakan şimşeklere, gökgürültülerine. Burada yeniden karşılaşıyoruz çakan şimşekler gibi ve eski tanıdık sevgiyle...”

bütün bunlar ne demek diye sora-bilirsiniz. Anlam için cevap vermiyorum ama kendimi yankılıyorum ancak.

Ne? tam yerinde gördüğüm gibi anlatıyorum.”(Müldür 2005: 423)

Bu dizelerde; yazar okuyucuya seslenen kişidir. Okuyucu o anda metni okuyan kişi, yazarın tarihin içinde bulunduğunu iddia ettiği metin ise okuyucu ile yazarın karşılaştığı yer ve zamanda bulunmaktadır.

Anlatıcının son dizeleri yazarın kendi kendine konuşmaları şeklindedir:

“Tibet kaynaklarındaki Yugar kavmiyle Macar kökenlerim arasında bir bağlantı kurmaya çalışıyordum ki beni uyardılar, sana faşist diyecekler dediler.

olsundu, onlar beni tanımlamaya çalışırdı. Ben hiçbir kural tanımayan ve hiçbir şey olmamaya çalışan bir kızdım. ben aslında

mükemmel bir ev kadınıydım da onlar beni şair sandılar... ben

Semerkant’a giden bir hacı, derbeder bir derviştim aslında...”(Müldür 2005: 424-425)

Şair eserini Kaşgarlı Mahmut’un yaptığı gibi bitirir:

“AZAD! AZAD!

Tanrıya şükür olsun Divanü Lûgat-it-Türk kitabı bitti.”(Müldür 2005: 425)

Postmodern romanlardaki kadar açıkça bulunmasa da DLT(2)’de de üstkurmaca ait özelliklere rastlamaktayız.

SONUÇ

“...mitik- şiirsel düşüncenin unutulmuş dilinin arayışı içinde...” olan şairlerden biri olan Müldür’ün bu arayışının duraklarından birisi de bu şiirdir. Müldür bu şiiriyle Kaşgarlı’nın eserinden de büyük destek alarak eski Türk şiirinin dünyasına inmeye çalışır. Baki Asiltürk’ün kutsal metinler ve Lale Müldür şiiri arasında belirttiği “metinsel bağlantının sağlamlığı şairin okuduğu metinlere nüfuz etmesi” ve onları içselleştirmesi” durumu bu şiirde de geçerlidir(Asiltürk 2006: 110). Müldür alt metni ile yalnızca eski kelime alımı gibi yüzeysel şekillerde bağlantı kurmaz. Alt metnin tarih içerisinde geçirdiği ontolojik değişimin farkında olarak alt metinden aldığı her bilgiyi tekrardan inşa eder. Şiir ile ansiklopedi türleri arasında bir yakınlık kurar. Şiirinde Kaşgarlı’yı örnek alarak ve onun eserinden faydalanarak eski Türk kültürüne, inancına, yaşayışına ve tarihine ait bilgiler verir. Bu bilgilerle ulaşmak için bilimsel çalışmalardan yararlanır. Sonrasında bu bilgileri şiirleştirir. Müldür’ün bu şiirinde Kaşgarlı Mahmud’un eserini bir edebiyatçı gözüyle ve postmodern bir anlayışla tekrar yorumladığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Asiltürk, Baki (2011), *Hilesiz Terazi*, İstanbul: YKY
- Asiltürk, Baki (2006), *1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası*, İstanbul: Toroslu Kitaplığı
- Babacan, Mahmut (2009), “Lale Müldür’e göre şiir ve şair...” *Lale Müldür Şiiri ve Ultra-Zone’da Ultrason*, İstanbul: İkaros Yay.
- Çağan, Kenan (2008), “Sosyal Bilimler ve Postmodernizm”, *Hece Dergisi Modernizmden Postmodernizme Özel Sayısı* Sayı:138/139/140
- Ecevit, Yıldız (2008), *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yay.
- Emre, İsmet (2004), *Postmodernizm ve Edebiyat*, Ankara: Anı Yay.
- Gökalp Alpaslan, Gonca (2006), “Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirine Genel Bir Bakış”, *Hacettepe Üniversitesi 1. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* (25-26 Mayıs 2006), (Ed. Yunus Koç, Serdar Sağlam, Cahit Gelekçi), Ankara
- Gökalp Alpaslan, Gonca (2007), *Metinlerarası İlişkiler ve Gilgamiş Destanının Çağdaş Yorumları*, İstanbul: Multilingual Yabancı dil Yay.
- Kahraman, Hasan Bülent (1997), *Yahya Kemal Rimbaud’yu Okudu Mu?* İstanbul: YKY
- Kızıler, Funda (2006), *Moderniteden Postmoderniteye Kavramsal Bir yolculuk*, Konya: Salkımsöğüt Yay.
- Korkmaz, Zeynep (1995), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, Ankara: TDK Yay. C.1
- Müldür, Lale (2005), *Anemon: Toplu Şiirler*, İstanbul: YKY
- Müldür, Lale (2006), *Anne, Ben Barbar mıyım?*, İstanbul: LM Yay.
- Ögel, Bahaeddin (1998), *Türk Mitolojisi*, (1.cilt) Ankara: TTK Yay.
- Tekin, Talat (1989), *II.Yüzyıl Türk Şiiri*, Ankara: TDK Yay.